

Juho Kinnunen

Oman ryhmänohjaamistaidon kehittäminen

Case Löytöretki musiikkiin

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Kulttuurituotannon tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Tutkinto-ohjelma: Kulttuurituotanto

Suuntautumisvaihtoehto: Sosiokulttuurinen työ

Tekijä: Juho Kinnunen

Työn nimi: Oman ryhmänohjaamistaidon kehittäminen

Ohjaaja: Jussi Kareinen

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 25

Liitteiden lukumäärä: 3

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö kertoo oman ryhmänohjaamistaidon kehittämisestä. Työssä tarkastellaan ryhmän ohjaamista, musiikin käyttöä ryhmätoiminnassa ja oman ohjaajuuteni kehittämistä. Teoriaosiossa esittelen teoreettiset taustat ja reflektoin omaa osaamistani ja toimintaani.

Opinnäytetyöhöni kuuluu toiminnallinen case-osio, jossa käsittelen työn toiminnallisen prosessin. Toiminnallinen osuus liittyy ohjaamaani bändiryhmään. Suoritin toiminnallisen osuuden Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen päivätoimintakeskukselle. Kohderyhmänä opinnäytetyössä ovat mielenterveyskuntoutujat.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Business and Culture

Degree programme: Cultural Management

Specialisation: Socio-Cultural Work

Author: Juho Kinnunen

Title of thesis: Improvement of the author's own group mentoring skills

Supervisor: Jussi Kareinen

Year: 2016

Number of pages: 25

Number of appendices: 3

This practice-based thesis is about improving my own group mentoring skills. It observes group mentoring, the use of music as a tool in group activity and the improvement of my action as a mentor. In theoretical part, I go through theoretical backgrounds and I also reflect my own know-how and way of acting.

The thesis includes a practice-based part where I review the practical process of my work. This practice-based part is about working with a band group that I mentored. I accomplished the practical part at the day activity center of the South Ostrobothnia Social-psychiatric Association. The target group in the thesis consists of mental health rehabilitees.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 ORGANISAATIO, KOHDERYHMÄ JA TERVEYSVAIKUTUKSET ..	6
2.1 Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistys.....	6
2.2 Mielenterveyskuntoutuja asiakkaana	7
2.3 Musiikin terveydelliset vaikutukset	7
3 RYHMÄNOHJAUS.....	10
3.1 Ryhmänohjaamisen metodit.....	10
3.2 Millainen on hyvä ohjaaja.....	11
3.3 Musiikki ryhmänohjaamisen välineenä.....	14
4 OMAN OHJAAJUUDEN ANALYYSI, CASE LÖYTÖRETKI MUSIIKKIIN.....	16
4.1 Ryhmän kuvaus	16
4.2 Lähtökohdat ja tavoitteet ohjaamisesta	17
4.3 Prosessin kuvaus	17
5 LOPUKSI	19
LÄHTEET.....	21
LIITTEET.....	22

1 JOHDANTO

Suoritin tämän opinnäytetyöni toiminnallisena opinnäytetyönä. Tämä tarkoittaa sitä, että opinnäytetyöhöni kuuluu toiminnallinen case -osio, joka on ollut osana opinnäytetyön arviointia. Toiminnallisen osan arviointilomake löytyy liitteistä (LIITE 1.). Suoritin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle. Arviointia suorittivat ohjaava opettajani Jussi Kareinen sekä Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen vastaava ohjaaja Anni Rautio-Lehmus.

Tämä opinnäytetyö kertoo ryhmänohjaamisesta ja erityisesti oman ohjaajuuteni kehittämistä ryhmänohjaajana. Suoritin toiminnallisen osion keväällä 2016 Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen päivätoimintakeskukseen, jossa kohderyhmänä ovat mielenterveyskuntoutujat.

Luvussa kaksi kerron taustaa Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisesta yhdistyksestä, mielenterveyskuntoutujista asiakkaana ja hieman musiikin terveydellisistä vaikutuksista. Luvussa kolme käsittelen ryhmänohjaamista ja määrittelen hyvän ohjaajan piirteitä. Samalla reflektoin omaa toimintaani ja osaamistani teoriapohjaan. Tässä luvussa kerron myös musiikin käytöstä ryhmänohjaamisen välineenä.

Kohdassa neljä käyn läpi toiminnallisen case Löytöretki musiikkiin -osion, jossa kerron ryhmän toiminnasta, tavoitteista, tarkoituksesta ja prosessin etenemisestä. Samalla kerron lähtökohdat ja tavoitteet omasta ohjaamisestani.

Viidennessä luvussa pohdin omaa kehitystä ja oppimista ohjaajana sekä omia tunteuksia prosessin toteuttamisesta. Opinnäytetyöstäni jää liitteeksi päivätoimintakeskukselle lyhyt ohjeistus ryhmän toiminnasta ja musiikkiryhmän ohjaamisesta (LIITE 2.).

2 ORGANISAATIO, KOHDERYHMÄ JA TERVEYSVAIKUTUKSET

2.1 Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys

Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry on Etelä-Pohjanmaalla toimiva yleishyödyllinen organisaatio, joka tuottaa monipuolisia palveluita psyykkisen, sosiaalisen tai fyysisen tuen tarpeessa oleville ihmisille (Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen... [viitattu 22.2.2016]). Yhdistys tarjoaa innovatiivista kuntoutus- ja työllistymispalvelua ja on se on myös alalla tutkimuksen ja koulutuksen edistäjä. Yhdistys on perustettu vuonna 1985.

Etelä- Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry on yksi maan suurimmista sosiaalipsykiatrista kuntoutusta tarjoava kolmannen sektorin toimija (Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen... [viitattu 22.2.2016]).

Yhdistys tarjoaa palveluitaan lisäämään tuen tarpeessa olevien ihmisten toimintakykyä, hyvinvointia ja edistämään heidän kuntoutumistaan. Kuntoutuksen painopiste on siirtynyt alkuaikojen asumiseen liittyvästä kuntoutuspalvelusta enemmän lähemmäksi työelämää. Tarkoituksena on myös tukea ja edistää työtoimintakykyä aktiivisella työtoiminnalla ja työhön valmennuksella. Kokonaisuuden työllistymispalveluille vahvistaa yhdistyksen oma sosiaalinen yritys Woodfox oy. (Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen... [viitattu 22.2.2016].)

Yhdistyksellä on useita eri toimipisteitä Etelä-Pohjanmaan alueella. Tein opinnäytetyöni Seinäjoella sijaitsevaan päivätoimintakeskukseen, joka tarjoaa monipuolista toimintaa työikäisille mielenterveyskuntoutujille. Tavoitteena päivätoimintakeskuksella on edistää kuntoutujien sosiaalisia taitoja, aktiivisuutta ja omatoimisuutta (Päivätoimintakeskus... [Viitattu 22.2.2016]). Ryhmätoiminnan lisäksi päivätoimintakeskuksessa voi osallistua halutessaan ja oman kuntosaa mukaan ohjattuun työtoimintaan, jossa tehdään erilaisia alihankintatöitä. Päivätoiminnassa on käytössä oma viikko-ohjelma, joka antaa rungon viikoittaisesta ryhmätoiminnasta.

2.2 Mielensterveyskuntoutuja asiakkaana

Mielensterveyskuntoutujalla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä psyykkisesti sairasta ihmistä, joka on päivätoimintakeskuksen asiakkaana. Opinnäytetyöprosessin ryhmään osallistuneet kuntoutajat ovat olleet päivätoimintakeskuksen asiakkaita jo useita vuosia. Mielensterveyden keskusliitto (Mielensterveyden keskusliitto... [viitattu 25.2.2016]) määrittää mielensterveyskuntoutujan henkilöksi, ”jonka sairaus on hallinnassa ja hän on toipumassa”.

Ryhmätoiminta mielensterveyskuntoutujien kanssa tuottaa omat haasteensa ohjaamistyöhön. Sairaudet voivat vaikuttaa päivittäiseen kuntoon ja mielen tilaan. Välillä vointi voi olla parempi ja toisena päivänä se voi olla taas heikompi. Kuntoutujalle tulee antaa mahdollisuus osallistua ryhmään sillä panoksella, mikä hänellä on mahdollista sillä hetkellä antaa.

Joillakin mielensterveyskuntoutujilla voi olla vaikeuksia esimerkiksi keskittymisessä, mikä voi luoda haasteita ryhmätoiminnan mielenkiinnon ylläpitämiseen (Vilén, Lepämäki & Ekström 2002, 226). Tunnin mittainen ryhmä on yleisesti riittävä, mutta joillekin tämä voi olla myös liikaa. Ryhmä voi hyvin kestää myös pitempään, mutta ohjaajan täytyy muistaa, että kaikilla jäsenillä motivaatio ja keskittymiskyky eivät ole yhtä hyviä.

2.3 Musiikin terveydelliset vaikutukset

Musiikki on ollut osa kansojen kulttuuria jo kauan ennen ajanlaskun alkua. Musiikki on liitetty esimerkiksi erilaisiin rituaaleihin, pahojen henkien karkottamiseen ja sairauksien parantamiseen (Bojner Horwitz & Bojner 2007, 20). Musiikilla on myös voitu tavoitella esimerkiksi metsästysonnea. Nykypäivänä musiikkia kuulee lähes joka paikassa: radiossa, televisiossa, autossa, kaupassa tai vaikka hammaslääkärin odotushuoneessa. Musiikilta voi olla jopa hankala välttyä, jos kotoaan lähtee julkisille paikoille. Nykyään musiikilla yleisesti ottaen on hyvin erilainen rooli verrattuna siihen, mitä se on joskus ollut, mutta musiikki liitettynä sairauksien parantamiseen tai hoitokeinoksi on nykyään paljon käytetty ja tutkittu aihe.

Musiikki voidaan karkeasti jakaa kolmeen eri elementtiin: rytmi, harmonia ja melodia. Rytmien vaikutuksista ihmiseen on paljon tutkittu aihe. Musiikki herättää monissa myös erilaisia tunteita, jotka voivat olla hyvin voimakkaitakin. Rytmillä on ensimmäinen asia, minkä ihminen musiikista aistii. Ihminen on rytmien kanssa tekemisissä jo varhain ennen syntymäänsä (Ahonen 1997, 41). Sikiön ensimmäinen yhteys ulkomaailmaan on rytmi, jonka se havaitsee värähtelyn ja kaiun kautta kohdussa.

Yhteys musiikkiin luodaan siis jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Rytmillä voi olla vaikutuksia kehon eri rytmisiin systeemeihin, kuten sydämen sykkeeseen, hengitykseen ja verenkiertoon stimuloivalla tai depressoivalla tavalla. Rytmillä on todettu olevan useita positiivisia vaikutuksia. Ahonen (1997, 42) luettelee näistä tärkeimmiksi musiikin rauhoittavan, rohkeutta lisäävän, rentouttavan ja vapauttavan vaikutuksen. Rytmillä on pyritty vaikuttamaan positiivisesti esimerkiksi sotilaiden rohkeuteen taistelussa rytmittävän rummun avulla.

Harmoniolla saadaan liitettyä musiikkiin eri sävyjä. Harmonia kertoo kuulijalle, minkälaista tunnetta musiikki viestii. Harmonia vaikuttaa suoraan ihmisen tunteisiin, kuten esimerkiksi duuroinnun luoma rohkeus ja iloisuus, sekä mollisoinnun murheellisuus ja surullisuus (Ahonen 1997, 42). Harmonian kerrotaan vaikuttavan myös "aivojen limbiseen järjestelmään, jossa sijaitsee tunteiden säätelykeskus ja muistojen varasto" (Heikkilä, Paloheimo & Taipale 2000, 98).

Musiikin kolmanneksi pääelementiksi voidaan erotella vielä melodia. Melodia aktivoi ihmisen kognitiivisia prosesseja ja erityisesti paljon yllätyksiä sisältävä musiikki voi synnyttää uusia elämyksiä (Heikkilä ym. 2000, 98). Tutut melodiat ja musiikki, jossa on paljon toistoa, voidaan kokea turvallisuutta lisäävänä tunteena.

Heidi Ahonen-Eerikäinen (Heikkilä ym. 2000, 97) kertoo musiikin terapeuttisista vaikutuksista ja musiikkiterapiasta hoitomuotona. Musiikkiterapialla tarkoitetaan "musiikin käyttöä terapeuttisten päämäärien mukaisesti, fyysisen tai psyykkisen terveyden palauttamiseksi, ylläpitämiseksi ja parantamiseksi" (emt. 97). Musiikkiterapia mahdollistaa psyykkisesti sairaan henkilön itsensä toteuttamisen ja luovuuden. Luovuuden kautta on mahdollista päästä käsiksi "persoonallisuuden eheytymiseen ja realistisempaan minä käsitykseen" (emt. 97). Musiikkiterapiassa edetään asiakkaan tahtiin ja hänen ehdoillaan. Terapeutti toimii eräänlaisena oppaa-

na, joka johdattaa asiakkaan musiikin äärelle. Musiikista voi harrastuksena tulla parhaimmillaan asiakkaalle myös itsehoidon väline.

3 RYHMÄNOHJAUS

3.1 Ryhmänohjaamisen metodit

Ryhmänohjaamisessa voidaan yleisesti käyttää erilaisia metodeja eli toimintamenetelmiä. Ohjausmenetelmä valitaan usein ohjattavan ryhmän luonteesta riippuen. Jotkin menetelmät toimivat paremmin kuin toiset, riippuen ryhmästä, ryhmän koosta ja ryhmätoiminnan tarkoituksesta ja tavoitteista. Myös ohjaajan osaaminen ja eri menetelmien käyttämisen taidot vaikuttavat menetelmän valintaan. Erilaisia ryhmätyöskentelyn toimintamenetelmiä voivat olla esimerkiksi sosiodraama ihmis-suuhderyyhmä, porinaryhmä tai parityöskentely. (Kyngäs ym. 2007, 111.)

Opinnäytetyössäni käytin paljon demonstratiivista ohjausta, mikä tarkoittaa ohjaamista käytännössä ja se sisältää jonkinlaista konkreettista toimintaa. Demonstroinnilla tarkoitetaan nimenomaan näyttämällä opettamista (Kyngäs ym. 2007, 129). Demonstrointiin kuuluu sekä havainnollinen esittäminen että harjoittelu. Havainnollinen esittäminen tulee suunnitella etukäteen ja sen tarkoituksena on antaa ryhmän jäsenelle selkeä kuva ”siitä, kuinka jokin asia tehdään”. Erityisesti pienryhmille ja yksilöille havainnollinen esittämien sopii erinomaisesti. Ohjausmenetelmänä demonstraatio on motoristen taitojen ja käytänteiden harjoittamiseen paras, mutta myös kallis ja aikaa vievä (Kyngäs ym. 2007, 131).

Motorisen taidon kehittämiseksi harjoittelu korostuu erittäin tärkeäksi (Kyngäs ym. 2007, 129). Yhdessä havainnollinen esittäminen ja harjoittelu tukevat motorista kehitystä ja näin on helpompi oppia joitain uusia taitoja. Ohjaamassani Löytöretki musiikkiin -ryhmässä ryhmän jäsenien oli helpompi oppia esimerkiksi uusia sointuja tai rytmejä, kun nämä molemmat yhdistettiin.

Jotta demonstraatiolla päästään onnistuneeseen lopputulokseen, ohjaajalta vaaditaan kannustamista ja rohkaisua. Harjoittelussa tulee myös kertoa, jos jokin asia menee oikein ja jokin väärin, koska muuten ryhmän jäsen voi muodostaa vääriä tapoja. Ryhmän jäsenestä saattaa kuitenkin tuntua siltä, että hänen tulisi onnistua heti ensimmäisellä kerralla. Tämä voi taas aiheuttaa stressiä harjoitteluun. Sen

vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että ohjaaja luo positiivisen ja myönteisen ilmapiirin toiminnan harjoitteluun. (Kyngäs ym. 2007, 130.)

Demonstratiivinen ohjaus oli tässä opinnäytetyössä todennäköinen ja selvä ohjaustyyli, koska instrumentteja soittaessa ryhmän jäsenet tekevät toimintaa käytännössä käsillään tai suullaan, kuten esimerkiksi rummutus, kosketinsoittimien soitto tai laulaminen. Käytännönläheinen ohjaaminen on minulle myös mieluista, koska olen persoonaltani muutenkin hyvin käytännönläheinen ihminen.

Ryhmän ohjaamisessa käytin havainnollistavaa esittämistä ja harjoituksia, joiden avulla ryhmän jäsenet oppivat soittamaan uusia instrumentteja, sointuja ja rytmejä. Käytännössä näytin esimerkiksi kosketinsoittimilla, kuinka jokin tietty sointu soiteetaan. Tämän jälkeen harjoittelimme ryhmän jäsenen kanssa soittamaan kyseisen soinnun tai soinnut, jonka jälkeen harjoittelimme koko yhtyeen voimin yhdessä. Ohjaamani ryhmä oli kooltaan sopivan pieni (viisi henkilöä ja ohjaaja), joten aikaa riitti hyvin myös yksilöohjaamiseen.

3.2 Millainen on hyvä ohjaaja

Hyväksi ohjaajaksi ei tulla noudattamalla jotain tiettyä kaavaa (Kaukkila & Lehtonen 2007, 58). Jokainen ohjaaja on oma persoonansa, jolla on omat tapansa toimia. Kaikilla ohjaajilla on myös omat heikkoutensa ja vahvuutensa. Ei ole myöskään olemassa ihanneryhmänohjaajaa, joka sopisi kaikenlaisiin ryhmiin. Ryhmänohjauksen opiskelusta saa apuvälineitä ryhmän ohjaamiseen, mutta ryhmänohjaaja kasvaa ja oppii ohjaajaksi vain ohjaamalla erilaisia ryhmiä.

Olen huomannut vankan musiikkitaustani olevan hyödyksi ryhmänohjaamisessa. Musiikki ja musiikin käyttö ryhmän toiminnassa on ehdottomasti vahvuuteni. Sain päättöharjoittelua tehdessäni arvokasta kokemusta ohjaamistyöstä, jota tein kohdullisen vähäisellä teoretietämyksellä. Oma konkreettinen ohjaamiskokemukseni ei ole mikään kovinkaan pitkä, joten se on havaittavissa minulla heikkoutena. Tiedostamalla tämän asian pystyn kuitenkin varautumaan siihen ennakkoon tulevaisuudessa.

Empaattinen eläytyminen toisen asemaan on yksi ominaisuuksista, jota hyvältä ohjaajalta vaaditaan. Ohjaajalla tulee olla kyky eläytyä toisen ihmisen todellisuuteen ja kyky tehdä havaintoja intuitiivisesti, eli aistinvaraisesti. Avoimuus ja aitous nousevat esiin hyvän ryhmänohjaajan ominaisuuksissa. Ryhmä aistii, jos ohjaajan teot ja sanat eivät kohtaa toisiaan. Avoin ryhmänohjaaja tarkoittaa sitä, että ohjaaja on valmis kohtaamaan tuntemattomia ja uusia asioita ja ihmisiä. Avoimuus ei ole sitä, että kertoo kaikki omat tekemisensä ja asiansa itsestään. Ohjaajalta tulee löytyä myös luottamusta itse ryhmää kohtaan ja ryhmän kykyyn ratkaista ongelmia, koska muuten ohjaajasta tulee ryhmän keskipiste, eikä ryhmä pääse kehittymään. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 59-60.)

Ohjaajana olen yrittänyt olla avoin ja rehellinen ryhmän jäsenille. Olen pyrkinyt tuomaan myös omaa persoonani ryhmänohjaajan rooliin. Tämän olen huomannut mahdolliseksi, tai ainakin helpommaksi vasta sitten, kun ryhmän jäsenet ovat ohjaajalle jollain tasolla tuttuja. Oma persoonani on hyvin rauhallinen, positiivinen ja iloinen, mutta myös vastaanottavainen. Olen myös huumorintajuinen, minkä olen huomannut olevan hyödyksi ryhmätoiminnassa. Saamassani palautteessa korostui rentous, käytännönläheisyys, helposti lähestyttävyyys, rauhallisuus sekä turvallinen ja positiivinen ilmapiiri.

Olen pyrkinyt viemään ohjattavaa ryhmääni eteenpäin ja tavoitteenani on ollut, että ryhmä pystyisi keskustelemaan avoimesti ja mahdollisesti ratkaisemaan myös sellaisia ongelmia, joita ryhmä pystyy itse ratkaisemaan. Opinnäytetyössäni ohjaamaani ryhmää oli myös tarkoitus kehittää itsenäisemmäksi ryhmäksi, joka mahdollisesti tulee toimimaan tulevaisuudessa vertaisohjaajan toimesta. Tämä tarkoittaa sitä, että yksi kuntoutujista ottaisi vastuun ryhmän ohjaamisesta. Tällöin ryhmän tulisi toimia hyvässä hengessä ja keskustelun tulisikin olla avointa ryhmän sisällä. Hyvän ryhmän ominaisuuksia on, että ryhmän jäsenet tuntevat toisensa ja heillä on yhteinen tavoite tai päämäärä (Kyngäs ym. 2007, 106-107). Hyvässä ryhmässä jäsenet kannustavat toinen toistaan. He myös kuuntelevat toistensa mielipiteitä ja arvostavat ”erilaisia näkemyksiä ja erilaisuutta”.

Kaukkilan ja Lehtosen (2007, 60-62) mukaan kaikkia ryhmän jäseniä tulee kohdella tasavertaisina ryhmän jäseninä. Hyvä ohjaaja osaa kunnioittaa myös ryhmäläisen yksityisyyttä ja omaa mielipidettä. Välittömyydellä ja huumorintajulla ryh-

mänohjaaja voi pelastaa monta kiusallisia tilanteita ryhmässä. Spontaanisudella ja sopivalla tilannekomiikalla voi laukaista myös ryhmän sisäisiä jännitteitä.

Vaikka huumori voi auttaa monessa tilanteessa, ohjaajan on silti osattava olla realistinen ja häneltä vaaditaan kykyä käsitellä vaikeitakin asioita. Varsinkin ryhmän alkuvaiheessa, kun ryhmän jäsenet eivät tunne toisiaan, konfliktit voivat olla vaikeampia kohdata ja käsitellä. Tällöin ohjaajalta vaaditaan hyväksyttävää asennetta ja asioiden suoraa kohtaamista. Ohjaajan tulee osata kannustaa ja välittää toivoa realistisesti, kuitenkin ilman turhia ja tyhjiä lupauksia. Ohjaajaa auttaa työssään ryhmädynamiikan ja ryhmäprosessin tunnistaminen. Näin ollen ryhmänohjaajalla tulee olla kyky ja taito tehdä havaintoja ryhmästä. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 62.)

Oman arvomaailmani mukaan ihmiset ovat tasavertaisia yksilöitä keskenään. Tätä ajatusta pidän mukana myös ryhmänohjaamisessa. Ryhmän jäsenet ovat tasavertaisia ja kaikkien tulee saada huomiota tasavertaisesti. Ryhmää ohjatesani olen huomannut myös sen, että jokaisen omalle mielipiteelle täytyy antaa tilaa. Jos ryhmän jäsen joutuu tekemään jotain vasten tahoaan tai muuten pitkin hampain, se heijastuu negatiivisesti myös koko ryhmään ja sen toimintaan. Olen pyrkinyt antamaan ryhmän jäsenille positiivista palautetta ja kannustaa ryhmää ryhmätöiminnan aikana ja ohjaustuokion jälkeen. Antamani palaute on ollut myös aiheellista ja rehellistä.

Hyvä ohjaaja kehittää omaa osaamistaan tietoisesti. Oman osaamisen kehittämiseksi tulisi kerätä palautetta säännöllisesti ohjattavilta ja kollegoilta, jotta käsitys omasta vuorovaikutuksesta olisi todellinen (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2011, 35). Myös oman toiminnan videoiminen ja sen analysointi auttaa kehittämään omaa osaamista. Se ei ole osaamisen kehittämistä, että vain miettii omaa toimintaansa.

Opinnäytetyössäni keräsin palautetta ryhmältä kaksi kertaa. Ensimmäisen palautteen keräämisen toteutin haastatellen neljännen ryhmäkerran kohdalla ja lopuksi vielä palautekyselyllä. Ryhmänohjaamistani oltiin arvioimassa paikanpäällä ryhmänohjaustilanteessa. Arviointia tekivät sekä ohjaava opettajani, että päivätoimintakeskuksen vastaava ohjaaja. Arviointia tehtiin eri ryhmäkerroilla, näin sain arvion

omasta toiminnastani kahdesta eri ryhmäkerrasta, mikä antaa kohtuullisen perusteellisen ja objektiivisen arvion toiminnastani.

3.3 Musiikki ryhmänohjaamisen välineenä

Musiikki on ryhmätoiminnassa erinomainen ja monipuolinen väline. Musiikin avulla voidaan aktivoida sekä mieltä, että kehoa. Musiikin kuuntelu, levyraati, yhtyesoitto, laulaminen ja musiikin säveltäminen ovat hyviä esimerkkejä musiikkipainotteisista ryhmistä. Musiikilla voi saada ryhmätoimintaan erilaisia lähestymistapoja, kuten esimerkiksi musiikkimaalaaminen eroaa tavallisesta maalaamisesta.

Minulle musiikki on lähellä sydäntä ja vahvan musiikkitaustani vuoksi musiikkiryhmät ovat mieluisia ohjata. Ryhmän ohjaajan mielenkiinto ja innostuneisuus ovat myös hyväksi itse ryhmälle ja sen toiminnalle. Innostunut ohjaaja saa myös ryhmän jäsenet helpommin kiinnostumaan ryhmän aiheesta tai toiminnasta ja innostus tarttuu helposti ympärillä oleviin. Joskus musiikin kanssa työskentely voi vaatia ohjaajalta kykyä ymmärtää hyvin erilaisia musiikkityylejä ja suvaitsevaisuutta, koska musiikki voi olla hyvin kaukana omasta mielimusiikista (Vilén ym. 2002, 225).

Musiikilla voi aktivoida ryhmän jäseniä toimimaan yhteistyössä toistensa kanssa. Yhtyesoitossa ryhmän jäsenen on keskityttävä omaan suoritukseen, mutta on myös tarkkailtava muiden tekemistä. Näin jäsenten vuorovaikutustaidoilla on mahdollisuus kehittyä ryhmässä. Yhtyesoitto tapahtuu yhteistyössä koko ryhmän voimin. Yhtyesoittoa harjoittavassa ryhmässä vaaditaan myös kärsivällisyyttä ja keskittymiskykyä. Musiikkiryhmän tulisi olla myös ”ainakin aluksi ohjattua ja tilaa pitää jättää myös keskustelulle” (Vilén ym. 2002, 227).

Musiikkia voidaan käyttää esimerkiksi tukea antavassa musiikkiryhmässä, jonka tavoitteena voi esimerkiksi tunne-elämän laajentaminen, ”positiivisten tunnekokemusten synnyttäminen” tai vaikka muistin parantaminen (Vilén ym. 2002, 224). Ryhmän tavoitteet voivat kuitenkin riippua asiakkaista. Psykkisesti sairaiden asiakkaiden kanssa toimiessa on tärkeää, että käytetään asiakkaiden itse valitsemaa musiikkia, koska musiikki voi herättää tunteita ja muistikuvia, joita ryhmän jäsen ei välttämättä itsekään ymmärrä.

Ryhmän ohjaajan tulisikin selvittää, millaisesta musiikista ryhmän jäsenet ovat kiinnostuneita (Vilén ym. 2002, 224-225). Ohjaajan tulisi huomioida, että jotkut asiakkaiden valitsemista kappaleista ei välttämättä miellytä kaikkia ryhmän jäseniä ja se saattaa aiheuttaa jopa ärsytystä tai ahdistavia tuntemuksia. Ryhmän ohjaaja voi kuitenkin muistuttaa kaikkien jäsenten musiikkivalintojen tasavertaisuudesta ja kunnioitettavuudesta. Löytöretki musiikkiin ryhmässä keskustelimme kappalevalinnoista ja ryhmän jäsenten mielipiteistä eri kappalevalintoihin hyvin avoimesti.

4 OMAN OHJAAJUUDEN ANALYYSI, CASE LÖYTÖRETKI MUSIIKKIIN

4.1 Ryhmän kuvaus

Löytöretki musiikkiin -ryhmässä kyse on yhtyesoitosta, eli bändiryhmästä. Ryhmän tarkoituksena on aktivoida ryhmän jäseniä musiikin keinoin. Ryhmä on ollut toiminnassa nykyisellä sapluunalla syksystä 2015. Olin itse mukana käynnistämässä tätä ryhmää päättöharjoitteluni yhteydessä, joka alkoi kyseisenä syksynä Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen päivätoimintakeskuksessa.

Ohjaamani ryhmä koostui kuuden hengen ydinryhmästä (ohjaaja mukaan luettuna). Ryhmän jäsenenä oli sekä miehiä että naisia. Soittimina ryhmän jäsenillä olivat rummut, basso, akustinen kitara, kosketinsoittimet ja laulu. Ryhmänohjaajana soitin itse sähkökitaraa, koska siihen ei ollut halukasta soittajaa. Ryhmä oli hyvin sitoutunut käymään bändiryhmässä viikoittain. Ryhmä oli kestoltaan yhden tunnin ja 45 minuutin mittainen. Tähän väliin mahtui kuitenkin puolen tunnin kahvitauko, joten pituus jakautui kahteen osaan: ensin tunnin mittainen sessio ja kahvin jälkeen vielä 45 minuuttia.

Ryhmän jäsenet olivat mielenterveyskuntoutujia ja heidän ikänsä oli 24 - 56 vuotta. Jäsenet olivat entuudestaan toisilleen tuttuja, mikä helpotti ryhmän ohjaamista. Näin ollen minun ei tarvinnut tutustuttaa ryhmää toisiinsa. Olin myös heille ohjaajana entuudestaan tuttu, koska olin tehnyt päättöharjoittelun ennen opinnäytetyötä kyseiseen päivätoimintakeskukseen. Ryhmä ei siis alkanut ”alusta”. Tämä nopeutti huomattavasti ryhmätoiminnan aloittamista, koska pääsimme heti käsiksi itse toimintaan.

Ryhmällä oli tarkoituksena myös jatkua minun ohjaamiskertojeni päätyttyä vertaisohjaajan johdolla. Tarkoituksena oli kiinnittää Löytöretki musiikkiin ryhmä osaksi päivätoimintakeskuksen viikko-ohjelmaa.

4.2 Lähtökohdat ja tavoitteet ohjaamisesta

Lähtökohtana ohjaamiseni kehittämiseksi oli hyvin vähäinen ohjaamiskokemus. Ainoa kokemukseni ohjaamisesta oli harjoitteluni, jonka suoritin Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle syksyllä 2015. Työtehtävänäni harjoittelussa oli pääasiassa toimia ryhmätoiminnan ohjaajana. Teoriapohjaista tietoa ryhmän ohjaamisesta ja ryhmän toiminnasta minulla oli jonkin verran koulussa käymieni kurssien taustalta. Aiheeseen liittyvä kurssi on esimerkiksi ”Toiminnalliset ryhmätyömenetelmät ja niiden ohjaaminen”, jossa perehdyttiin erilaisiin toiminnallisiin ryhmätyömenetelmiin, omaan ohjaajuuteen sekä ryhmätyöskentelyyn ja erilaisiin rooleihin (Toiminnalliset...[viitattu 4.4.2016]). Opiskeluihini kuuluvat myös musiikkikasvatus ja sosiokulttuurinen innostaminen. Ryhmäohjaamistaidot opin kuitenkin käytännön työllä, jota tein harjoitteluni aikana. Sain apua ohjaamiseen tarvittaessa ryhmäohjaustilanteissa. Tämän lisäksi sain myös opastusta ja perehdytystä aiheeseen viikoittain harjoitteluni ohjaajalta.

Omat tavoitteeni ohjaamisen kannalta oli kehittyä ohjaajana ja oppia analysoimaan ohjaamista ja ryhmää myös teoreettiselta kannalta. Halusin oppia tunnistamaan hyvän ryhmäohjaajan ja oppia huomaamaan, että kuinka voin kehittää omaa osaamistani. Tavoitteenani opinnäytetyössäni oli myös kehittää Löytöretki musiikkiin ryhmää itsenäiseksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi.

4.3 Prosessin kuvaus

Löytöretki musiikkiin ryhmässä järjestin kahdeksan ohjauskertaa. Näiden ohjauskertojen lisäksi järjestimme ryhmän kanssa konsertin, jonka pidimme ryhmäkertojen päätteeksi. Ryhmä oli minulle jo entuudestaan tuttu, kuten myös ryhmän jäsenet, ainakin jollain tasolla. Ennen ryhmäkertojen sarjan alkamista olin tehnyt toimintasuunnitelman (LIITE 3.), johon olin listannut asioita, mihin halusin kiinnittää milloinkin erityistä huomiota.

Ensimmäisten ryhmäkertojen aikana sovimme ryhmän kanssa yhteisistä tavoitteista. Tavoitteeksi nousi yhteisten ryhmäkertojen lisäksi konsertin järjestäminen, jossa esittäisimme x määrän kappaleita, riippuen siitä, että minkä verran ehdimme

harjoitella. Lopullinen esitettävien kappaleiden määrä oli kahdeksan. Sovimme myös ryhmän käytännöistä ja säännöistä.

Ryhmän toimintamallina oli, että toin ryhmänohjaajana kappale-ehdotuksia ryhmän jäsenille, joita kokeilimme soittaa yhdessä. Yleensä toin jokaiselle ryhmäkerralle kaksi uutta kappaletta. Käytännössä se tarkoitti sitä, että olin valinnut kaksi kappaletta, joista olin tehnyt sointulapun valmiiksi. Uusi kappale kuunneltiin aina ennen, kuin aloimme yrittää sen soittamista, jotta kappale olisi edes vähän tuttu jokaiselle. Kävimme aina aktiivisesti keskustelua kappaleista ja siitä, että mitä kappaleita valitsemme esitykseen. Pyysin myös ryhmän jäseniä miettimään, että mitä lauluja he haluaisivat soittaa ja mistä he itse pitävät.

Sain kappalettoiveita tasaiseen tahtiin lähes joka viikko. Tämä oli todella hyvä asia, koska silloin ryhmän jäsenillä oli myös enemmän motivaatiota, kun kyseessä oli itselleen mieluinen teos. Pyrimme myös siihen, että kaikki saisivat valita yhden mieluisan kappaleen, jonka ottaisimme esityksen ohjelmistoon. Tämä myös onnistui hyvin keskustelemalla avoimesti kappalevalinnoista.

Ryhmässä tarkoitukseni oli ohjata yhtyesoittoa ja avustaa ja opettaa ryhmän jäseniä mahdollisesti instrumenttien kanssa. Välillä ohjaamiseni oli lähellä opetus-tilannetta, jossa opastin soittimen kanssa kädestä pitäen jotain tiettyä asiaa. Tämä oli ehdottomasti vahvuuteni bändiryhmän ohjaamisessa, koska kaikki kyseiset soittimet ovat minulla jollakin tasolla hallussa.

Pyrin itse myös ohjaamaan jokaista ryhmän jäsentä tasavertaisesti. Toiset ryhmäläisistä tarvitsivat kuitenkin enemmän opastusta kuin toiset. Tämä johtui siitä, että ryhmän jäsenistä osalla oli vahvaa musiikillista ja soitannollista taustaa. Osa ryhmän jäsenistä ei vastaavasti ollut aiemmin soittanut mitään, tai soittimena oli kokonaan uusi instrumentti.

Ryhmän kehityksen kannalta yritin aktivoida ryhmää päätöksenteossa ja mielipiteiden avoimessa jakamisessa. Kysyin usein ryhmältä itseltään, että kuinka edetään jossain tietyssä tilanteessa. Toki minulla oli itsellenikin aina ajatus ja mielipide asiasta, mutta halusin tietoisesti aktivoida ryhmää, sen oman tulevaisuuden kannalta. Yleensä ryhmän jäsenet pääsivät itse hyvään ratkaisuun.

5 LOPUKSI

Oma ohjaajuuteni on kehittynyt merkittävästi prosessin aikana. Olen oppinut paljon siitä, mitä vaaditaan hyvältä ohjaajalta. Omat ennakoajatukseni myös hyvästä ohjaajasta ovat tarkentuneet. Tämä tarkoittaa sitä, että olin oikealla polulla jo ennen opinnäytetyöni kulkua. Olen saanut kuitenkin paljon teoriapohjaista tietoa ja käytännön kokemusten kautta ymmärrystä hyvän ohjaajan piirteistä, vaatimuksista ja ohjaajan tehtävistä. Opinnäytetyöni aikana olen oppinut kiinnittämään huomioita erilaisiin yksityiskohtaisiin asioihin ryhmän toiminnasta ja ryhmän ohjaamisesta. Huomasin myös, että etukäteen tekemä suunnittelu auttaa asioiden havainnointia ryhmätilanteessa. Ryhmältä saamieni palautteiden perusteella olen myös onnistunut ryhmän ohjaamisessa ja sen toiminnan kehittämisessä erinomaisesti.

Myös omat vuorovaikutustaitoni ovat kehittyneet ohjaajuuteni kehittämisessä. Ohjaajana pystyn olemaan ohjaustilanteessa rennompana ja huomasin myös tietyn jännittyneisyyden vähenevän. Olen huomannut olevani rennompini myös ihmisten kanssa yleisesti, ohjaajan roolin ulkopuolella, mikä tuli itselleni hieman yllätyksenä. Olen saanut itseluottamusta omaan tekemiseeni ja vahvistusta siihen, että voisin tehdä jatkossakin ryhmänohjaamista hyvällä luottamuksella omaan toimintaani.

Tärkeäksi asiaksi nousi myös se, että opin, kuinka omaa ohjaajuutta voi realistisesti ja objektiivisesti arvioida. Huomasin, että ohjaajuuden kehittäminen ei ole mikään yksinkertainen prosessi. Siihen vaaditaan paljon aikaa ja on erittäin tärkeää saada palautetta sekä ryhmän jäseniltä että kollegoilta (minun kohdallani vastaavan ohjaajan ja ohjaavan opettajani arviointi). Oman ohjaajuuteni kehittämisessä onnistuin hyvin ja sain paljon tietoa ja palautetta ohjaamisestani ryhmän jäseniltä. Tämä auttoi minua jäsentämään itselleni sen, että millainen ohjaaja todellisuudessa olen.

Olen oppinut paljon ryhmän toiminnasta yleensä. Olen nähnyt sen, kuinka ryhmä kehittyy tiiviiksi ja aktiiviseksi kokonaisuudeksi, jossa vallitsee turvallinen tunnelma ja hyvä luottamus muihin ryhmän jäseniin. Olen oppinut paljon itsestäni ohjaajana ja saanut palautetta omasta ohjaustyylistäni. Ohjaustyylini rauhallisuus, käytännölläisyys, helposti lähestyttävyyden, rentous ja huumorintaju nousivat esille.

saamassani palautteessa. Olen oppinut sen, että ohjaajan kannattaa käyttää hyväksi omia vahvuusalueitaan, jos se on vain suinkin mahdollista.

Palautteiden mukaan ryhmästä nousee esiin paljon positiivisia ja myös voimaannuttavia kokemuksia. Ryhmän sisäinen dynamiikka vaikutti olevan erittäin hyvä. Ryhmässä keskusteltiin avoimesti ja kaikki saivat sanoa omia mielipiteitään. Ryhmän jäsenet myös kysyivät aktiivisesti neuvoa, jos jokin asia oli epäselvä tai johonkin kaivattiin muutosta. Minusta oli hienoa myös huomata, että ryhmän jäsenet antoivat palautetta ja neuvoja toisilleen. Palautteet ja neuvot annettiin ja vastaanotettiin kuitenkin hyvässä hengessä ja kaikin puolin positiivisella asenteella. Tämä kielii terveestä ja toimivasta ryhmäkokonaisuudesta ja siitä, että ryhmällä on hyvä mahdollisuus toimia myös itsenäisesti vertaisohjaajan johdolla.

LÄHTEET

- Ahonen H. 1997. Musiikki, sanaton kieli: Musiikkiterapian perusteet. 2., korjattu painos. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Bojner Horwitz E. & Bojner G. 2007. Mielihyvää musiikista. Suomentaja Sirkka Salonen. Helsinki: WSOY.
- Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen... Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry. Päivitetty 12.10.2015. Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys. [Kotisivu]. [Viitattu 22.2.2016] Saatavana: <http://www.epsospsyk.fi/esittely.html>
- Heikkilä T., Paloheimo L. & Taipale I. 2000. Mieli ja taide. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.
- Kaukkila V. & Lehtonen E. 2007. Ryhmästä enemmän: Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Kyngäs H., Kääriäinen M., Poskiparta M., Johansson K., Hirvonen E. & Renfors T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Mielenterveyden keskusliitto... Mielenterveyden keskusliitto. Ei päiväystä. Käsitteitä mielenterveydestä. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.2.2016] Saatavana: <http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta/kasitteita-mielenterveydesta/>
- Päivätoimintakeskus... Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry. Päivitetty 18.1.2016. Etelä-Pohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys. [Kotisivu]. [Viitattu 22.2.2016] Saatavana: <http://www.epsospsyk.fi/paivatoiminta.html>
- Toiminnalliset... Toiminnalliset ryhmätyömenetelmät ja niiden ohjaaminen. Päivitetty 16.8.2012. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opetussuunnitelma. [Kurssikuvaus]. [Viitattu 4.4.2016.] Saatavana: <http://opsweb.seamk.fi/?lang=fi&code=KH13SMV3055>
- Vilén M., Leppämäki P. & Ekström L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Vänskä K., Laitinen-Väänänen S., Kettunen T. & Mäkelä J. 2011. Onnistuuko ohjaus?: Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Helsinki: Edita.

LIITTEET

Liite 1. Ryhmänohjaamisen arviointilomake

Liite 2. Ohjeistus Löytöretki musiikkiin ryhmälle

Liite 3. Ryhmäkertojen toimintasuunnitelma

LIITE 1 Ryhmäohjaamisen arviointilomake

1. Oman työn tavoitteellinen suunnittelu ja toteuttaminen sosiaalisista ja kasvatuksellisista lähtökohdista

T1 Havaitsee ja nimeää yksilön tai ryhmän kehitystä tukevia tavoitteita ja toteuttaa yhdessä suunnitellun ohjauskokonaisuuden niiden mukaisesti.

H2 Ottaa huomioon sosiaaliset ja kasvatukselliset tavoitteet. Suunnittelee ja toteuttaa yksilölle tai ryhmälle tavoitteiden mukaisen ohjauskokonaisuuden

K3 Hyödyntää omia persoonallisia tapojaan ja vahvuuksiaan ohjauskokonaisuuden suunnittelussa ja toteutuksessa.
Ymmärtää ohjattavan kanssa yhdessä asetettujen tavoitteiden merkityksen.

2. Tuloksellinen toiminta

T1 Arvioi ryhmän jäsenenä oman ohjaustoimintansa vaikutuksia

H2 Arvioi yksittäisen ohjaustoiminnan vaikutuksia ja tuloksellisuutta

K3 Arvioi itsenäisesti ohjaustoiminnan vaikutuksia ja tuloksellisuutta

3. Oman työn kehittäminen

T1 Arvioi omaa työtään, ottaa vastaan palautetta ja muuttaa toimintaa ohjeiden mukaisesti.

H2 Arvioi omaa työtään ja hyödyntää palautetta muuttaakseen tarvittaessa toimintaansa

K3 Hankkii itsearviointiin lisäksi palautetta, jonka pohjalta arvioi ja kehittää omaa työtään

LIITE 2 Ohjeistus Löytöretki musiikkiin ryhmälle

Löytöretki musiikkiin

Löytöretki musiikkiin ryhmässä harjoitetaan bänditoimintaa eli yhtyesoittoa. Tässä ryhmässä on tarkoitus päästä ilmaisemaan itseään soittamalla mieleistään soitinta tai soittimia. Tärkeintä ei ole soitannollinen laatu, vaan yhdessä tekeminen. Ryhmän jäseniltä ei vaadita soitannollista kokemusta tai soittotaustaa, vaan kaikki jäsenet osallistuvat omien kykyjensä mukaan. Soittimina ryhmässä on tarjolla rummut, basso, sähkökitara, kosketinsoittimet ja laulu. Laulajia voi olla myös useampia.

Ryhmässä valitaan ryhmän jäsenille mieluisia kappaleita ja kaikilla tulee olla mahdollisuus sanoa oma mielipiteensä. Kaikki mielipiteet tulee ottaa huomioon tasavertaisesti. Ryhmän ohjaaja tekee valituista kappaleista sointulaput kaikille soittajille ja laulajille. Valmiita sointulappuja kappaleista voi löytyä myös Internetistä. Kappaleiksi ohjaajan kannattaa valita kohtuullisen helppoja kappaleita.

Ryhmän ohjaajan kannattaa valmistautua etukäteen virittämällä soittimet ja kokeilemalla, että tekniset laitteet toimivat, koska tämä vie muuten paljon ryhmä-aikaa. Ryhmän ohjaajan tulee opastaa mahdollisuuksien mukaan ryhmän jäseniä, jos jonkin soittimen kanssa nousee esiin epäselvyyksiä, ongelmia tai soitannollisia vaikeuksia (esimerkiksi jos kappaleessa on jokin vaikea kohta, niin sitä voidaan muokata helpommaksi).

Kun ryhmässä otetaan soittoon jokin uusi kappale, se kannattaa kuunnella yhdessä ainakin kerran, jotta kaikilla jäsenillä olisi jonkinlainen käsitys, millainen kappale on kyseessä. Pelkästään sointujen ja kappaleen sanojen perusteella on todella vaikeaa alkaa soittamaan tuntematonta kappaletta. Ryhmässä kannattaa käydä keskustelua ryhmän toiminnasta ja sen etenemisestä ja tavoitteista.

LIITE 3. Ryhmäkertojen toimintasuunnitelma

Toimintasuunnitelma Löytöretki musiikkiin ryhmälle

1. kerta ti 9.2.

Suunnittelua, tavoitteiden asettamista, yleisiä ajatuksia ja toiveita ryhmästä, kappaleiden harjoittelua ja yhteissoittoa.

2. kerta ti 16.2.

Ryhmän yleisen tunnetilan ja luottamuksen havainnointia, uusien kappaleiden harjoittelua, ryhmän säännöistä sopiminen.

3. kerta ti 23.2 ARVIONTI

Ensimmäinen arviointikerta, ohjaamisen arviointia, ryhmässä harjoitellaan uusia kappaleita ja kerrataan vanhoja, sovitaan mahdollisista esitettävistä kappaleista.

4. kerta ti 1.3.

Oman ohjaamistoiminnan ja ohjausmenetelmien arviointia – kuinka ohjaan? Haastatteluita ryhmän jäsenille. Uusien kappaleiden harjoittelua sekä vanhojen kertamista.

5. kerta ti 8.3.

Ryhmän toiminnan arviointia, mikä on ryhmän kehitysvaihe? Kappaleiden harjoittelua ja mahdollisesti vielä uusia kappaleita.

6. kerta ti 15.3. ARVIOINTI

Toinen ohjaamisen arviointikerta. Esitettävä ohjelmisto valmiina. Kappaleiden harjoittelua.

7. kerta ti 22.3.

Esitettävän ohjelmiston harjoittelua. Etsitään yhdessä kehittämisen kohteet.

8. kerta ti 29.3.

Ohjelmiston läpikäynti kahteen kertaan. Loppupalaute ryhmästä, kyselylomake ryhmän jäsenille.

Esitys ti 5.4.

Esityksen jälkeen ryhmän lopettaminen minun osaltani. Keskustelua yhdessä ryhmän jäsenten kanssa ja ryhmän jatkoon suunnittelu/kehityskeskustelu.